

інституцій на зміну правого регулювання – розширення та уточнення норм законодавства. Україна може використати цей досвід, зокрема і в контексті майбутньої кампанії з повоєнної відбудови та залучення іноземних інвестицій.

1. Ley de Arbitraje 60/2003, de 23 de diciembre 2003. URL: <https://www.boe.es/eli/es/l/2003/12/23/60/con>

2. CIAM-CIAR has managed 53 cases with an aggregate amount of €280 million since its creation in 2020. February 14 2025. *CIAM-CIAR*. URL: <https://ciam-ciar.com/ciam-ciar-has-managed-53-cases-with-an-aggregate-amount-of-280-million-euros-since-its-creation-in-2020-2>.

3. Swiss Arbitration Centre. Supplemental Swiss Rules for Corporate Law Disputes. *Swiss Arbitration Centre*. URL: https://www.swissarbitration.org/wp-content/uploads/2022/11/Supplemental-Swiss_Rules_for_Corporate_Law_Disputes_EN.pdf.

4. Federal Act on the Amendment of the Swiss Civil Code (Part Five: The Code of Obligations) of 30 March 1911 (Swiss Code of Obligations). URL: https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/27/317_321_377/en.

Алла ЗЕЛІСКО

*докторка юридичних наук, професорка,
завідувачка кафедри цивільного права*

*Навчально-наукового юридичного інституту Карпатського
національного університету імені Василя Стефаника,
провідна наукова співробітниця*

*Науково-дослідного інституту приватного права і
підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України
<https://orcid.org/0000-0002-1899-407X>*

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ МАЙНА ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ, ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ, ДЕРЖАВНИХ НЕКОМЕРЦІЙНИХ ТОВАРИСТВ ЗГІДНО ІЗ ЗАКОНОДАВЧИМИ НОВАЦІЯМИ

В епоху чергової активізації євроінтеграційних процесів в Україні проходять стрімкі законодавчі трансформації, зумовлені потребою нагального приведення нормативних підходів до регулювання суспільних відносин відповідно до вимог європейських стандартів. Поміж таких змін є ті, які привертають максимальну увагу як науковців, так і практиків, зокрема ті, які

стосуються трансформації конструкцій речових прав на чуже майно для органів державної влади та державних юридичних осіб для заміни застарілих та незрозумілих європейській спільноті конструкцій, на кшталт господарського відання та оперативного управління.

Результатом напрацювань науковців та законодавців став у кінцевому підсумку Закон України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб». Означеним нормативним актом встановлено цілий ряд новітніх змін, поміж них запровадження конструкції узурфрукту на заміну застарілим господарському віданню та оперативному управлінню. Як зазначають Р.А. Майданик, Н.І. Майданик, Н.Р. Попова, узурфрукт є гнучким і загальновизнаним у праві країн Західної Європи правовим інструментом, покликаним забезпечити за допомогою обмеженого речового права тривалого користування чужою нерухомістю, відсутність якого в національному праві стримує усталений розвиток ринку нерухомості, невиправдано обмежує перелік адекватних заміन права господарського відання та права оперативного управління в умовах рекодифікації цивільного законодавства [1, с.41]. Варто підтримати означену тезу, враховуючи те, що саме пластичність цієї конструкції стане основою для трансформації її в силу потреби врахування специфіки управління державним майном.

Вказаним вище нормативним актом було запропоновано зміни до Закону України «Про управління об'єктами державної власності», у ст. 9-1 якого визначено поняття права особистого безоплатного володіння і користування державним майном (узурфрукт державного майна), яке є речовим правом на державне майно для узурфуктаріїв – органів державної влади, державних органів, державних організацій (установ, закладів), державних некомерційних товариств та інших юридичних осіб, які не мають на меті одержання прибутку та єдиним учасником (засновником) яких є держава [2]. Визначення узурфрукта державного майна містить пряму вказівку про те, що воно є особистим правом. Відповідно до догм римського приватного права узурфрукти сформувалися і розглядалися як вид особистих сервітутів. За узурфруктом вигодонабувачеві (узурфуктарію) надавалося право безоплатно і, в більшості випадків довічно користуватися чужою річчю та її плодами [3, с. 109].

Поділ сервітутів на земельні та особисті безпосередньо застосовується у ЦК України у ч. 2 ст. 401. Якщо сервітут має «прив'язку» при визначенні суб'єкта сервітуарія до конкретної особи, а не до майна, то він вважається особистим. Такий висновок формується виходячи із положень тієї ж ч. 2 ст. 401 ЦК України «сервітут може належати конкретно визначеній особі». Однак подальших спеціальних положень щодо особистих сервітутів ЦК України не визначає. Проекція спеціальних характеристик узуфрукту державного майна на загальну канву правових характеристик особистих сервітутів дозволить з'ясувати особливості такого узуфрукту і чи можливим є вести мову про те, що виник спеціальний вид речових прав на чуже майно.

Узуфрукт державного майна встановлюється згідно з ч. 2 ст. 9-1 Закону «Про управління об'єктами державної власності» рішенням уповноваженого органу управління, а відтак альтернативних підстав його виникнення нормативно не передбачено. Очевидним є зазначити, що рішення таке приймається в силу владних повноважень уповноваженого органу управління та є за своєю природою адміністративним актом. *Зазначена специфічна ознака узуфрукту державного майна детермінована особливостями публічно-правових механізмів управління державним майном, в основі яких заходиться задіяний публічний інтерес.* Особисті ж сервітути згідно із загальними нормами цивільного законодавства можуть виникати на підставі договору, закону, рішення суду та заповіту. Правовою конструкцією узуфрукта державного майна згідно з тією ж статтею Закону охоплюються будь-які види рухомого або нерухомого майна, *окрім крім земельних ділянок*, яке перебуває у власності держави. Вказана ознака знаходиться у площині традиційних характеристик узуфруктів, які іще в римському приватному праві установлювалися щодо неспоживчих речей. З іншого боку, вона диференціює узуфрукт державного майна від інших видів особистих сервітутів, установлених у спеціальних нормах чинного законодавства, як-от, так званих сервітутів на право проживання (ст. 405 ЦК України «Право членів сім'ї власника житла на користування цим житлом»). У сучасних дослідженнях молодих учених зазначається, що останні становлять окрему групу сервітутів щодо житла та іншого нерухомого майна для задоволення потреб інших осіб, які не

можуть бути задоволені іншим способом. В якості однієї із базових особливостей ученим наголошується, що правомірність встановлення таких сервітутів обумовлена неможливістю задоволення сервітуарієм своїх прав та інтересів іншим способом, не пов'язаним із використанням обслуговуючої речі [4, с.5].

Чи наявна така ознака в узуфруктах державного майна? Очевидно, що ні. Усі вони встановлюються в силу рішення уповноваженого органу і критерій неможливості задоволення суб'єктом своїх прав та інтересів іншим способом, не пов'язаним із використанням обслуговуючої речі не застосовується. Диференціюється також і зміст такого особистого сервітуту як узуфрукт, адже до узуфруктарія переходить уся правомочність користування державним майном, а не користування в певних межах.

Об'єктивним буде висновок, що, виходячи з цього, узуфрукт державного майна дійсно виходить за межі існуючих нормативно конструкцій особистих сервітутів у тій іпостасі, у якій вони наявні у ЦК України. Така практика, до речі, характерна для європейської доктрини. У цьому плані варто згадати досвід врегулювання особистих сервітутів таких як узус чи узуфрукт в законодавстві Франції, у нормах якого вони займають окреме місце і виведені за межі сервітутів, які прив'язані до нерухомого майна. Однак ті особисті сервітути, які передбачені у ЦК Франції є за своєю природою житловими. Так, Р.М. Гейнц зазначає, що вони передбачають правове регулювання права проживання (ст. 625-636 ФЦК) та забезпечуються розділом 3 «Про узуфрукт, користування та проживання» ФЦК. Вчена підкреслює, що право проживання за французьким законодавством є окремим речовим правом, а не різновидом сервітуту [5, с.92].

Проектуючи вказані підходи до конструкції узуфрукта державного майна, вбачається за доцільне стверджувати про притаманність їй специфічних ознак, які дійсно відмежовують її від інших видів особистих сервітутів. І специфіка, пов'язана із підставами встановлення та змістом узуфрукта державного майна не вичерпує усі особливості такої конструкції. Однак, зазначена вище специфічна ознака узуфрукту державного майна, що детермінована особливостями публічно-правових механізмів управління державним майном з публічним інтересом в основі впливає не лише на специфіку підстав виникнення та змісту

узуфрукту державного майна. Вона проектується також і на специфіку суб'єктного складу узуфруктаріїв та підстави припинення узуфрукту.

Згідно із положеннями ст. 9-1 Закону України «Про управління об'єктами державної власності» узуфруктаріями можуть бути «органи державної влади, державні органи, державні організації (установ, закладів), державні некомерційні товариства та інші юридичні особи, які не мають на меті одержання прибутку та єдиним учасником (засновником) яких є держава. Окрім того, ч. 1 зазначеної статті також передбачає, що узуфруктаріями майна, яке не підлягає приватизації можуть бути юридичні особи, єдиним учасником (засновником) якої є держава, господарські товариства, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі або інша юридична особа, єдиним учасником (засновником) якої є держава [6]. Виходячи із цієї норми узуфруктаріями можуть бути органи державної влади та державні юридичні особи, засновані державою в якості єдиного засновника. Звертаючи увагу на текстуальне формулювання цієї норми, варто зазначити на деяку неоднозначність переліку узуфруктаріїв. По-перше, виникає питання щодо «органів державної влади, державних органів», які подані через кому, а відтак їх слід тлумачити як самостійні категорії узуфруктаріїв, попри те, що установити диференціацію між цими двома категоріями дещо складно. Нормативний перелік узуфруктаріїв містить термін «державні некомерційні товариства», а відтак, де-факто, маємо справу з новим видом юридичної особи, адже у жодну із нормативно урегульованих організаційно-правових форм юридичних осіб він не вписується. Таким чином, існує потреба тлумачення нормативного формулювання переліку суб'єктів – узуфруктаріїв. Попри те, однозначно можливим є стверджувати, що для узуфрукта державного майна є притаманним спеціальний суб'єктний склад узуфруктаріїв, якими можуть бути лишень державні органи та державні юридичні особи.

Потрібно зазначити, що розкриті спеціальні правові характеристики узуфрукту державного майна диференціюють його як окремий спеціальний різновид особистих сервітутів за рахунок: специфіки підстав встановлення та припинення; змісту узуфрукту; суб'єктного складу можливих узуфруктаріїв. Водночас, вважаємо, що така специфіка детермінована

особливими механізмами управління державною власністю, в основі яких знаходиться публічний інтерес. Саме вони і визначають розкриті специфічні якості узуфрукту державного майна. З іншого боку, як видається, відсутні однозначні підстави для виключення даного різновиду речових прав на чуже майна з кола особистих сервітутів, позаяк для них зберігається особистий характер узуфрукту державного майна за рахунок встановлення його для конкретного суб'єкта та виключність здійснення користування державним майном для такого суб'єкта – узуфруктарія. За таких обставин, наявний рівень урегулювання особистих сервітутів у нормах ЦК України, вочевидь, потребує поглиблення.

1. Майданик Р. А., Майданик Н. І., Попова Н. Р. Європеїзація та рекодифікація. узуфрукт. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. 4(119)/2021. С. 40-50.

2. Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб: Закон України № 4196-IX від 09.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20#Text>.

3. Основи римського приватного права: Підручник./ В.І. Борисова, Л.М.Баранова, М.В. Домашенко та ін.; За заг. ред. В.І. Борисової Л.М. Баранової. Х.: Право, 2008.224 с.

4. Циткульський В.І. Право користування чужим майном (сервітут): цивільно-правові аспекти: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі права. / Львівський державний університет внутрішніх справ, Львів, 2023. 191 с.

5. Гейнц Р.М. Порівняльно-правова характеристика сервітутів за законодавством України та Франції. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: збірник наукових праць. Випуск 43. 2017. С. 85-98. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/8299/1/1038-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-2128-1-10-20191031.pdf>.

6. Про управління об'єктами державної власності: Закон України від 21 вересня 2006 року № 185-V. Відомості Верховної Ради України. 2006. № 46. Ст.456. (з усіма наступними змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-16#Text>.

Ольга ЗОЗУЛЯК

*докторка юридичних наук, професорка,
головна наукова співробітниця лабораторії
корпоративного права імені академіка Володимира Луця
Науково-дослідного інституту приватного права
і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака
НАПрН України
<https://orcid.org/0000-0002-6108-4442>*

Вікторія СІКОРА

*здобувачка 4 курсу ОР «Доктор філософії»
за спеціальністю «Право»
Карпатського національного університету
ім. Василя Стефаника
<https://orcid.org/0000-0002-0331-3542>*

ЕЛЕКТРОННІ ЗБОРИ АКЦІОНЕРІВ В УКРАЇНІ: ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ, НАЦІОНАЛЬНІ ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ ПРАВОВОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ

Впровадження у вітчизняному корпоративному законодавстві дистанційної та електронної форм проведення загальних зборів акціонерів є вагомим кроком у напрямку адаптації норм корпоративного управління до європейських стандартів. Так, вперше Директивою 2007/36/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 11.07.2007 було закріплено право акціонерів на участь у загальних зборах у дистанційній формі, включно з можливістю електронного голосування, електронної ідентифікації та участі без фізичної присутності. Далі Директивою (ЄС) 2017/828 від 17.05.2017 внесено зміни до Директиви 2007/36/ЄС у частині розширення механізмів залучення акціонерів через електронні засоби, посилення прозорості, удосконалення процедур голосування на відстані, забезпечення прав міноритарних акціонерів. Окрім євроінтеграційних викликів, події останніх років – пандемія COVID-19 та умови воєнного стану в Україні наочно продемонстрували необхідність цифрової трансформації корпоративного управління і адаптації бізнесу під сучасні реалії.

Попри те, що законодавець поступово адаптується до нових умов, технологічні рішення стають дедалі доступнішими, на